

Cuprins

ABREVIERI.....	7
NOTA AUTORULUI.....	9
PARTEA I. PERSPECTIVA ISTORICĂ A EXECUTĂRII MĂSURILOR PREVENTIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE.....	13
CAPITOLUL I. CODICELE PENALE ȘI CODICELE DE PROCEDURĂ CRIMINALĂ DIN 1864 (CODURILE LUI CUZA).....	13
1.1. Vechi reglementări orânduite până la apariția Codurilor lui Cuza Codurilor lui Cuza.....	13
1.2. Codicele penale din 1864.....	17
1.3. Codicele de procedură criminală din 1864.....	18
1.4. Legislație penitenciară.....	26
CAPITOLUL II. CODUL PENAL ȘI CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ DIN 1936 (CODURILE LUI CAROL AL II-LEA).....	29
2.1. Codul penal din 1936.....	29
2.2. Codul de procedură penală din 1936.....	30
2.2.1. Reținerea pentru cercetări și arestarea preventivă.....	32
2.3. Legislație penitenciară.....	37
CAPITOLUL III. CODUL PENAL ȘI CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ DIN 1968.....	44
3.1. Codul penal.....	44
3.2. Codul de procedură penală.....	45
3.2.1. Reținerea.....	46
3.2.2. Arestarea preventivă a învinuitului.....	47
3.2.3. Arestarea preventivă a inculpatului.....	49
3.2.4. Prelungirea, înlocuirea, încetarea de drept și revocarea arestării preventive.....	52
3.2.5. Liberarea provizorie.....	54
3.2.6. Legislație penitenciară.....	58
PARTEA A II-A. EXECUTAREA REȚINERII ȘI ARESTĂRII PREVENTIVE.....	75
CAPITOLUL I. CONSIDERAȚII PRELIMINARE PRIVIND MĂSURILE PREVENTIVE. DISPOZIȚII LEGALE INCIDENTE.....	75
CAPITOLUL II. VIZIUNEA EUROPEANĂ A MĂSURILOR REȚINERII ȘI ARESTĂRII PREVENTIVE (DREPT COMPARAT – STATE UE).....	81
2.1. Reglementarea reținerii și arestării preventive în dreptul italian.....	81
2.2. Reglementarea reținerii și arestării preventive în dreptul francez.....	90
2.3. Reglementarea reținerii și arestării preventive în dreptul austriac.....	101
2.4. Concluzii generale cu privire la detenția preventivă.....	106
CAPITOLUL III. EXECUTAREA REȚINERII ȘI ARESTĂRII PREVENTIVE ÎN DREPTUL NAȚIONAL.....	109
I. Executarea măsurilor preventive în Centrele de reținere și arestare preventivă din subordinea Ministerului Afacerilor Interne.....	109

3.1. Organizarea și funcționarea Centrelor de reținere și arestare preventivă.....	109
3.1.1. Sectorul de cazare a persoanelor reținute și arestate preventiv.....	110
3.1.2. Sectorul administrativ.....	114
3.2. Reținerea.....	115
3.2.1. Condiții generale, durată, măsuri procesuale și acte procedurale.....	115
3.2.1.1. Condiții de luare a măsurii reținerii.....	115
3.2.1.2. Durata reținerii.....	117
3.2.1.3. Aspecte procesuale și procedurale.....	118
3.3. Arestarea preventivă.....	120
3.3.1. Condiții generale, durată, măsuri procesuale și acte procedurale.....	120
3.3.1.1. Luarea măsurii arestării preventive.....	120
3.3.1.2. Durata măsurii arestării preventive.....	134
3.3.1.3. Aspecte procesuale și procedurale.....	136
3.3.1.4. Prelungirea măsurii arestării preventive.....	143
3.4. Punerea în executare a măsurilor reținerii și arestării preventive.....	151
3.5. Executarea reținerii și arestării preventive.....	156
3.5.1. Percheziția și controlul bagajelor.....	157
3.5.2. Examenul medical și asistența medicală.....	159
3.5.2.1. La primirea în centru.....	159
3.5.2.2. Pe durata executării măsurii privative de libertate.....	163
3.5.2.2.1. Asistența medicală generală.....	163
3.5.2.2.2. Asistența medicală în situații speciale.....	167
3.5.3. Confirmarea comunicării despre prezența în centru și informarea inițială a persoanei private de libertate.....	169
3.5.4. Repartizarea pe camere a persoanelor private de libertate.....	170
3.5.5. Amprentarea și fotografierea persoanei private de libertate.....	170
3.5.6. Scoaterea din centru a persoanelor supuse măsurilor custodiale.....	171
3.6. Drepturile persoanelor reținute și arestate preventiv.....	172
3.6.1. Libertatea conștiinței, libertatea opiniilor și libertatea credințelor religioase.....	173
3.6.2. Dreptul la informație.....	176
3.6.3. Dreptul la consultarea documentelor cu caracter personal.....	177
3.6.4. Dreptul la asistență juridică.....	178
3.6.5. Dreptul de petiționare și dreptul la corespondență.....	180
3.6.6. Dreptul la convorbiri telefonice.....	182
3.6.7. Dreptul la comunicări on-line.....	183
3.6.8. Dreptul la plimbare zilnică.....	185
3.6.9. Dreptul de a primi vizite și dreptul de a fi informat cu privire la situațiile familiale deosebite.....	186
3.6.10. Dreptul la vizită intimă.....	188
3.6.11. Dreptul de a primi bunuri, sume de bani și de a efectua cumpărături.....	190
3.6.12. Dreptul la asistență diplomatică.....	192
3.6.13. Dreptul la încheierea căsătoriei.....	192
3.6.14. Dreptul de a vota.....	194
3.6.15. Dreptul la odihnă și repaus săptămânal și dreptul la muncă neremunerată.....	194
3.6.16. Dreptul la hrană, ținută personală, cazarmament și condiții minime de cazare.....	196
II. Executarea măsurii arestării preventive în centrele de arestare preventivă și în sectiile de arestare preventivă din penitenciare.....	197

III. Elemente definitorii ale executării măsurilor preventive în contextul înlocuirii, încetării de drept sau revocării acestora	200
PARTEA A III-A. EXECUTAREA ARESTULUI LA DOMICILIU	202
CAPITOLUL I. VIZIUNEA EUROPEANĂ A ARESTULUI LA DOMICILIU (DREPT COMPARAT – STATE UE)	202
1.1. Reglementarea arestului la domiciliu în Italia	202
1.2. Reglementarea arestului la domiciliu în Franța	215
1.3. Reglementarea arestului la domiciliu în Austria	228
CAPITOLUL II. JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN MATERIA ARESTULUI LA DOMICILIU	235
I. Hotărâri pronunțate în cauze împotriva Italiei	235
1. Cauza Guzzardi împotriva Italiei	235
2. Cauza Mancini împotriva Italiei	238
3. Cauza Giulia Manzoni împotriva Italiei	240
II. Hotărâri pronunțate în cauze împotriva Republicii Moldova	242
4. Cauza Ninescu împotriva Republicii Moldova	242
III. Hotărâri pronunțate în cauze împotriva Albaniei	245
5. Cauza Delijorgji împotriva Albaniei	245
IV. Hotărâri pronunțate în cauze împotriva Lituaniei	248
6. Cauza Trijonis împotriva Lituaniei	248
V. Hotărâri pronunțate în cauze împotriva Spaniei	250
7. Cauza Dacosta Silva împotriva Spaniei	250
VI. Hotărâri pronunțate în cauze împotriva Bulgariei	252
8. Cauza Vachev împotriva Bulgariei	252
9. Cauza Nikolova împotriva Bulgariei	254
10. Cauza Pekov împotriva Bulgariei	256
VII. Hotărâri pronunțate în cauze împotriva României	259
11. Cauza Dobrilă împotriva României și cauza Vodislav împotriva României	259
12. Cauza Ciobanu împotriva României și Italiei	261
VIII. Aspecte punctuale reliefate în urma analizei jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului	263
CAPITOLUL III. REGLEMENTĂRI NAȚIONALE ÎN MATERIA ARESTULUI LA DOMICILIU	266
3.1. Condiții generale și speciale	266
3.2. Procedura și durata arestului la domiciliu	272
3.2.1. Luarea arestului la domiciliu în cursul urmăririi penale	272
3.2.2. Luarea arestului la domiciliu în cursul procedurii de cameră preliminară și al judecării	275
3.3. Punerea în executare și executarea măsurii arestului la domiciliu	277
3.3.1. Conținutul măsurii arestului la domiciliu	277
3.3.2. Durata măsurii arestului la domiciliu	279
3.3.3. Punerea în executare a măsurii arestului la domiciliu	283
3.3.4. Executarea măsurii arestului la domiciliu	286
PARTEA A IV-A EXECUTAREA MĂSURILOR PREVENTIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE ÎN PERIOADA STĂRII DE URGENȚĂ	296
CAPITOLUL I. CONTEXTUL GLOBAL CARE A PRILEJUIT PREZENTA ANALIZĂ	296
1.1. Măsurile legislative adoptate de autoritățile naționale și natura juridică a acestora. Decretul privind instituirea stării de urgență	297

CAPITOLUL II. DISPOZIȚII CARE VIZEAZĂ DOMENIUL JUSTIȚIEI	303
2.1. Modul de stabilire a cauzelor a căror judecată sau instrucție penală continuă pe durata stării de urgență	303
2.2. Participarea persoanelor private de libertate la procesul penal prin intermediul mijloacelor de comunicare la distanță	307
2.2.1. Dispoziții legale care reglementează audierea prin videoconferință în Codul de procedură penală și în Legea nr. 254/2013.....	309
2.2.2. Dispoziții legale care reglementează audierea prin videoconferință în Legea nr. 302/2004.....	313
2.2.3. Viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la folosirea videoconferinței în procedurile penale.....	317
CAPITOLUL III. ASPECTE DE DREPT COMPARAT ÎN MATERIA VIDEOCONFERINȚEI	324
3.1. Normele legate incidente aplicabile în sistemul de drept din Italia.....	324
3.2. Normele legate incidente aplicabile în sistemul de drept din Franța.....	328
3.3. Normele legate incidente aplicabile în sistemul de drept anglo-saxon din Statele Unite ale Americii	334
CAPITOLUL IV. EXECUTAREA REȚINERII ȘI ARESTĂRII PREVENTIVE PRIN RAPORTARE LA MĂSURILE ADOPTATE DE ORGANELE JUDICIARE ȘI ADMINISTRAȚIILE LOCURILOR DE DEȚINERE	339
4.1. Ministerul Public	339
4.2. Centrele de reținere și arestare preventivă	340
4.3. Administrația Națională a Penitenciarelor	351
4.4. Instanțele de judecată	352
CAPITOLUL V. PRELUNGIREA STĂRII DE URGENȚĂ	357
PARTEA A V-A. COOPERARE JUDICIARĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIA EXECUTĂRII MĂSURILOR PREVENTIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE.....	360
CAPITOLUL I. EXECUTAREA MĂSURII ARESTĂRII PREVENTIVE ÎN CADRUL MANDATULUI EUROPEAN DE ARESTARE	360
1.1. Emiterea de către autoritățile judiciare române a unui mandat european de arestare	362
1.1.1. Procedura de emitere și transmitere a mandatului european de arestare.....	364
1.1.2. Retragerea mandatului european de arestare.....	368
1.1.3. Deducerea privării de libertate dispusă în executarea „M.E.A.”	370
1.2. Executarea de către autoritățile judiciare române a unui mandat european de arestare	372
1.2.1. Procedura de executare în fața procurorului.....	372
1.2.2. Procedura de executare în fața instanței.....	373
1.2.3. Măsurile preventive în procedura de executare a „M.E.A.”	378
1.2.4. Revocarea mandatului european de arestare	381
CAPITOLUL II. DETENȚIA NERECUNOSCUTĂ	383
BIBLIOGRAFIE.....	391

PARTEA I

PERSPECTIVA ISTORICĂ A EXECUTĂRII

MĂSURILOR PREVENTIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE

Capitolul I

Codicele penale și codicele de procedură criminală din 1864 (Codurile lui Cuza)

1.1. Vechi reglementări orânduite până la apariția Codurilor lui Cuza Codurilor lui Cuza

De la apariția statului dacic în secolul I î.Hr.³, continuând cu Evul Mediu și apoi cu epoca modernă, conducătorii națiilor au fost preocupați să stabilească o serie de reguli juridice pe care să le impună în societate în scopul de a-și asigura conducerea și a realiza guvernarea țării.

Au apărut astfel, în timpul domniei lui Burebista, legi scrise – **belagines**⁴ – care edictau inclusiv norme de comportament social transmise prin viu grai încă din antichitate⁵. Iordanes⁶ laudă morala geților care respectau rânduielele *leges belagines*, pe care le mai numește și legi frumoase: Deceneu „*i-a făcut să trăiască după poruncile legilor naturii; transcriind aceste legi, ele se păstrează până astăzi, sub numele de belagines*”⁷.

Încălcarea normelor sociale era sancționată drastic, nu de puține ori fiind dictată pierderea vieții de către cel care conducea comunitatea. Existau însă și situații în care, pentru încălcări „mărunte”, făptuitorul era alungat din comunitate sau lipsit de libertate.

Alteori, în perioadele prestatale, combatanții capturați pe câmpul de luptă erau plasați în detenție provizorie – prizonierat – până când soarta acestora era hotărâtă la poruncă⁸.

Încercările de a așeza societatea pe fâgașul respectării unor norme sociale reprezenta un deziderat imposibil de atins în vremurile imemorale. De aceea, așa cum aprecia eruditul profesor și jurist Ioan Tanoviceanu⁹, „*în prima fază a omenirii, când puterea social nu era încă organizată, victima infracțiunii era silită să-și facă singură dreptate, răsbunându-se în potriva celui care i-a făcut un rău*”¹⁰.

În timpul ocupației romane¹¹, în zonele în care trăiau dacii liberi¹² au continuat a fi aplicate regulile conducătorului, în timp ce în provincia stăpânită era impus vechiul drept roman,

³ Anul 82 î.Hr.

⁴ Legile frumoase (belle-leagines) – norme juridice de conduită socială.

⁵ I. Chiș, A.B. Chiș, *Executarea sancțiunilor penale*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 21.

⁶ Istoric got care a trăit în secolul al VI-lea în provincia romană Moesia (în prezent România, Serbia și Bulgaria).

⁷ M. Fincă, *Românii în mileniul de întuneric*, Ed. Geto Dacii, 2016, disponibilă în limba română <http://www.cunoaste.lumea.ro>.

⁸ I. Chiș, *Istoria Statului și Dreptului românesc*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 12.

⁹ Născut la 18 ianuarie 1858 în comuna Glodu, județ Dolj.

¹⁰ I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, C. Chiseliță, Ș. Laday, E. Decuseară, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. I, ed. a II-a, Tipografia Curierul judiciar, București, 1924, p. 32.

¹¹ Dacia a fost provincie romană în perioada anilor 106-274 d.Hr.

¹² Dacii liberi: geți din Muntenia, carpi în Moldova, costoboci din Carpații Nordici și dacii „mari” din nord-vest.

dezvoltat pe Legea celor XII Table¹³. Normele de procedură penală vizau derularea proceselor, aspecte referitoare la competența instanțelor, dar și pedepsele aplicate diferitelor infracțiuni. „Dacă procedura civilă romană reglementa în cele mai mici amănunte desfășurarea proceselor private, procedura penală nu se conducea după reguli precise. Așa se face că anumite instanțe judecătorești nu erau ținute să respecte vreo normă de procedură¹⁴”.

Condamnarea la moarte (*jus gladii*) se pronunța pentru cei care au săvârșit infracțiuni grave și era dispusă de guvernator. Prin excepție, fruntașii comunităților erau condamnați la pedeapsa capitală numai prin ordinul împăratului¹⁵.

Salinele Dacilor sunt indicate în literatura penitenciară de la începutul secolului 20 ca fiind „locuri în care creștinii erau osândiți pentru *collegia illicita*¹⁶” (*n.a.*, asocieri apreciate ilegale întrucât atentau la siguranța publică și ordinea statală).

După retragerea administrației romane, un set de norme juridice rezultate din interacțiunea multiculturală au funcționat drept Legea Țării – *Jus Valachicum*¹⁷. Unii autori¹⁸ apreciază că formarea Legii Țării este o creație originală a poporului român din perspectiva de analiză prin metoda dialectică. Practic, „norme juridice obișnuite care s-au cristalizat în perioada feudalismului timpuriu au format un ansamblu unitar care a fost numit de către români legea țării, cu semnul de drept al unei societăți organizate politic în țări¹⁹”. Este însă limpede că „obiceiul pământului a ținut multă vreme loc și de constituție politică, și de condică țivilă și de condică criminală²⁰”.

Dreptul de judecată este atribuit domnitorului, începând cu secolul al XII-lea, acesta având și prerogativa de a stabili pedeapsa. Restrângerea libertății individuale era aplicată de cele mai multe ori concomitent cu pedeapsa, pentru că hotărârea era rapidă și discreționară. Spre exemplu, Vlad Țepeș²¹ a început domnia trăgând în țepă familiile de boieri invitate la petrecerea din duminica Paștelui anului 1459 pe care le considera vinovate de moartea tatălui și fratelui său²².

Au urmat vechile pravile, cum sunt cele ale lui Vasile Lupu și Matei Basarab, ale căror dispoziții au funcționat în paralel cu „obiceiul pământului”. Pravilele, ce conțineau norme de inspirație străină, nu au avut forța necesară înlocuirii vechiului drept românesc²³.

Apar dispoziții care dau în căderea judecătorului prerogativa de a restabili ordinea în societate, de a lua măsuri și de a aplica pedepse. Cartea românească de învățătură din 1646 scrisă în timpul domniei lui Vasile Lupu²⁴ ilustrează pedepse și măsuri cu caracter represiv cum sunt bătaia surghiunul sau expulzarea. Majoritatea însă au un caracter inuman și se referă la *arderea de viu, lepădarea la fiare sălbatice, legarea de cozile cailor, turnarea de plumb topit în gură ori tăierea mâinilor*²⁵.

¹³ A. Diaconescu, *Drept roman*, Ed. Fundația România de Măine, București, 2014, p. 30.

¹⁴ A.J. Andrei, *Particularitățile sistemului juridic roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 8.

¹⁵ I. Negru, *Istoria dreptului românesc*, Ed. Nagard, Lugoj, 2014, p. 35.

¹⁶ E. Constantinescu, *Evoluția regimului penitenciar în România*, Ed. Tiparul Românesc, București, 1933, p. 87.

¹⁷ I. Chiș, A.B. Chiș, *op. cit.*, p. 22.

¹⁸ J. Andrei, *Istoria statului și dreptului românesc – note de curs 8*.

¹⁹ E. Cernea, E. Molcuț, *Istoria statului și dreptului românesc*, ed. a II-a, București, 1992, p. 58.

²⁰ Nicolae Bălcescu în J. Andrei, *Istoria statului și dreptului românesc – note de curs 8*.

²¹ Vlad Drăculea – Domn al Țării Românești în anul 1448, între anii 1456-1462 și 1475-1476.

²² I. Chiș, *Drept execuțional penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 151.

²³ C.N. Trandafir, *Valori europene în „obiceiul pământului” specific satelor devălmașe românești*, disponibil <http://www.cesindcultura.acad.ro>.

²⁴ Domn al Moldovei între anii 1634-1653.

²⁵ A. Rădulescu și colectiv autori, *Carte românească de învățătură din 1646. De la pravilele împărătești și de la alte giudeațe*, Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1961.

Secolele XVI și XVII punctează și practici răspândite în întreaga Europă: aplicarea unor pedepse pentru a combate credințe mistice păgâne – vrăjitoria. Procesele vrăjitoarelor din Maramureș ori cele din zona Clujului²⁶ sunt astfel de exemple unde pedeapsa capitală se stabilea prin ascultarea de martori, iar proba verității impunea testul focului sau al apei²⁷.

În anul 1775, în timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti²⁸ vede lumina tiparului, în limba română și greacă, pravila intitulată Mica rânduială juridică, care avea să fie cunoscută ulterior sub numele de Pravilniceasca condică. Obiceiul pământului, cutuma, a devenit astfel, prin confirmare domnească, obicei juridic feudal²⁹. S-a instituit astfel, „în fiecare județ, pe lângă ispravnic, câte un **judcător**, care judecau împreună, sau fiecare separat, cauzele civile, delictele mici și contravențiunile³⁰”.

Legiuirile timpului sunt respectate însă atât timp cât hotărârile luate în exteriorul țării nu conțin dispoziții contrare. După înăbușirea răscoalei pornită la 2 noiembrie 1784 de Horia, Cloșca și Crișan, împăratul Iosif al II-lea³¹ a numit o comisie imperială care avea drept scop anchetarea, judecarea și pedepsirea celor capturați, autoritățile din Transilvania fiind obligate să se subordoneze total acestei entități.

Sentința capilor răscoalei a fost hotărâtă de împărat înainte de a începe procesul: „În privința lor în orice caz trebuie să dea un exemplu convingător, și așa fel regizat ca acești răufăcători să fie purtați nu numai printr-una, ci prin mai multe localități, pe unde și-au săvârșit cele mai mari ticăloșii, și arătați poporului de rând și complicilor de ei amăgiți ca o înspăimântătoare pildă, și apoi la o zi dinainte anunțată să fie executați într-un chip spectacular, într-un loc capital, unde să se poată strânge un număr cât mai mare de supuși, și unde sunt și cele mai neastâmpărate capete. Execuția să se facă (...) sub autoritatea Comisiei, ca supușii să vadă și să fie convingși, că aceasta e într-adevăr voința mea și nu numai a Guvernului sau a dregătorilor comitatului³²”.

Ordinul a fost dictat în baza Codului Terezian (Constitutio Criminalis Theresiana – Codul penal austriac din 1768) al cărui principiu includea folosirea torturii ca mod de aflare a adevărului³³. Potrivit acestuia, pedepsele³⁴ erau individualizate, iar modul de punere în executare era descris chiar în cuprinsul său.

Pravilnicească condică s-a aplicat până în anul 1818, când a fost înlocuită de Legiuirea Caragea, elaborată la porunca domnitorului Ioan Gheorghe Caragea³⁵. Parte a șasea, intitulată „Pentru ale judecăților” împarte „prigonirea” în criminală sau politicească. Nicio prigonire nu va putea să se prelungească în veci – este principiul edictat în cuprinsul art. 6.

²⁶ Pentru detalii a se vedea C. Covaciu, *Adversarii ordinii divine? Portretul acuzaților în procesele de vrăjitorie clujene*, în M. Eppel, *Magie și familie în Europa în epocile modernă și contemporană*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2016, p. 13-44.

²⁷ Cei care se înecau după ce erau aruncați în apă în saci legați la gură eram considerați oameni obișnuiți, iar ceilalți eretici.

²⁸ Domn al Țării Românești între anii 1774-1782 și 1796-1797 și Domn al Moldovei între anii 1786-1788.

²⁹ C. Dinulescu, *Reflecții istoriografice asupra izvoarelor dreptului vechi românesc*, revista de Științe penale, p. 6 e-format, <https://drept.ucv.ro>.

³⁰ T. Pop, *Drept procesual penal. Partea introductivă*, vol. I, Ed. Tipografia Națională S.A., Cluj, 1946, *op. cit.*, p. 102.

³¹ Împărat al Sfântului Imperiu Roman în 1780-1790, rege al Ungariei.

³² Ordinul împăratului Iosif al II-lea din 10 ianuarie 1785, disponibil în limba română <http://enciclopediaromaniei.ro>.

³³ Codul terezian.

³⁴ Arderea pe rug, spânzurarea, decapitarea, menghina, întinderea pe scară, întinderea cu vinciul, agățarea în cărlige, mutilarea, smulgerea sânilor femeilor etc.

³⁵ Domn al Țării Românești 1812-1818.

În timpul domniei lui Mihail Șuțu³⁶ privarea de liberate, cercetarea și judecarea infracțiunilor se realiza prin intermediul „Departamentului Criminalionului” – organism subordonat direct domnitorului căruia îi prezenta săptămânal situația celor închiși³⁷.

Aceste legiuiri au însă numai o însemnătate pur istorică și culturală pentru înțelegerea normelor de drept actual, dispozițiile cuprinse în acestea nefiind preluate ulterior în codicele penal³⁸.

Chiar și așa, doar din perspectivă istorică amintim și întocmirea lucrării „Criminaliceasca condică” din 1826, elaborată sub domnia lui domnitorului Ioan Sandu Sturdza³⁹ și care cuprinde două părți – codicele penal și codicele de procedură penală⁴⁰. Normele juridice sunt de inspirație autohtonă, însă sunt preluate legiuiri însemnate din Codul penal austriac din 1803⁴¹.

Regulamentele Organice reglementează, între 1834 și 1848, regimul executării pedepselor și a măsurilor preventive privative de libertate. Arestații preventiv sunt încarcerați separat de cei condamnați.

Condica de procedură criminalicească apare în 1841 în timpul domniei lui Alexandru Dimitrie Ghica⁴² ale cărei reglementări în materie sunt dezvoltate în deceniul următor⁴³.

În anul 1844 a fost înființată în București o „Judecătoria a poliției” care judeca fapte de natură penală de o gravitate redusă – „gâlcevuri, bătăi și alte vini mici, ce se cheamă polițienestii⁴⁴”, care se sancționau cu 3 zile de închisoare și până la 50 de toiege.

În anul 1850, sub domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei⁴⁵, au fost promulgate Codul penal și Codul de procedură penală al Munteniei⁴⁶. Pe lângă pedepse criminale⁴⁷ sunt detaliate și pedepsele corecționale⁴⁸ dar și regimul de executare al acestora. Pentru prima dată este menționată posibilitatea „**punerii sub privegherea poliției**”⁴⁹.

Condica criminală Știrbei din 5 decembrie 1850 face o distincție între cei osândiți la ocnă (art. 13 și art. 14) și cei osândiți la închisoare cu muncă, în temnițele Brăila și Giurgiu (art. 15), precum și la închisoare fără muncă⁵⁰.

„*Pedeapsa cu moartea nu există, ci în locul ei, după codicele rusesc, imitat, se condamnă criminalii, pe timp sau pe viață, la ocne sau la lucru forțat în minele de sare*”⁵¹.

După Unirea Principatelor Române, domnitorul Alexandru Ioan Cuza s-a arătat preocupat de modernizarea legilor, inclusiv a celor penale și procesual penale. Se pare însă că timpul era „inamicul” oamenilor politici, similar zilelor noastre, iar comisia⁵² constituită în scopul

³⁶ Domn în Țara Românească: 1783-1791; 1792-1793; 1801-1802 și în Moldova: 1792-1793; 1795.

³⁷ I. Chiș, *Drept execuțional penal. Istoria închisorilor. Executarea pedepselor carcerale*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2009, p. 35.

³⁸ I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, C. Chiseliță, Ș. Laday, E. Decuseară, *op. cit.*, vol. I, p. 214.

³⁹ Domn al Moldovei între anii 1822-1828.

⁴⁰ I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, C. Chiseliță, Ș. Laday, E. Decuseară, *op. cit.*, vol. I, p. 215.

⁴¹ I. Chiș, A.B. Chiș, *op. cit.*, p. 159.

⁴² Domn al Țării Românești între anii 1834-1842 și 1856-1858.

⁴³ D.M. Czika, *Evoluția sistemului sancționator al minorilor în țara noastră*, în *Revista Universul Juridic* nr. 2/2019.

⁴⁴ A. Atanasiu-Croitoru, *Modernizarea justiției în Țările Române prin Regulamentele Organice (1831-1832)*, *Analele Universității Ovidius – Seria Istorie*, vol. 6, 2009, p. 100.

⁴⁵ Domn al Țării Românești între anii 1849-1853 și 1854-1856.

⁴⁶ Condica criminală cu procedura ei, Tipografia lui Iosef Copainig, 1851.

⁴⁷ Art. 7 din Condica criminală: moartea, munca silnică în ocnă, închisoare cu muncă la temniță etc.

⁴⁸ Art. 7 din Condica criminală: bătaia cu nuiua, punerea la închisoare etc.

⁴⁹ I. Chiș, A.B. Chiș, *op. cit.*, p. 161.

⁵⁰ I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, C. Chiseliță, Ș. Laday, E. Decuseară, *op. cit.*, vol. III, p. 409.

⁵¹ E. Constantinescu, *op. cit.*, 1933.

⁵² I.C. Filittii, G. Vrăbiescu, *Enciclopedia României, op. cit.*, p. 403, în I. Chiș, A.B. Chiș, *op. cit.*, p. 162: comisia era condusă de ministrul justiției Vasile Boerescu și alcătuită din C. Brăloiu, G. Cortaforu, D. Cornea, A. Panu, A. Arion și I. Cantacuzino.

reformării codicelui penal a avut la dispoziție mai puțin de 3 luni pentru întocmirea proiectului Codurilor din 1864.

Graba cu care au fost adoptate Codurile a suscitât vii discuții în spațiul public și în lumea juridică a vremurilor și a făcut ca domnitorul să refuze promulgarea acestora și să trimită proiectul Consiliului de stat pentru a-l modifica⁵³.

1.2. Codicele penale din 1864

În final, **Codicele penale** sau **Codul penal din 1864**⁵⁴ a fost modificat și promulgat și a avut ca principală sursă de inspirație „*ameliorările aduse legii franceze în Belgia, precum și cele mai bune legi din Germania*”⁵⁵.

Codul împarte infracțiunile, după criteriul gravității faptelor, în **crime**⁵⁶ (munca silnică pentru toată viața; munca silnică pe timp mărginit de la 5 până la 25 ani; reclusiunea într-o casă de muncă de la 3 la 10 ani; detențiunea de la 3 la 10 ani; degradațiunea civică de la 3 la 10 ani), **delicte**⁵⁷ (închisoarea de la 6 zile la 2 ani, interdicțiunea unor drepturi civile, politice ori de familie de la 6 luni la 3 ani; amenda de la 26 lei în sus) și **contravenții**⁵⁸ (închisoare de la 1 la 5 zile; amenda de la 5 la 25 lei).

Codul stabilește și modalitatea de executare a pedepselor în nu mai puțin de 38 de articole grupate în Titlul II al legii, intitulat „Despre aplicarea și executarea pedepselor”.

Regimul de executare cel mai sever este stabilit în cuprinsul art. 10-14 pentru *munca silnică pe viață sau pe timp mărginit*, aceasta urmând a se face în „minele statului” sau „stabilimente penitențiare” în „regim aspru”, condamnații purtând în permanență lanțuri la picioare. Femeile nu puteau executa pedeapsa decât în stabilimente penitențiare, separat de bărbați, fiind obligate la muncă, în același regim aspru de executare. Atât bărbații cât și femeile nu puteau fi condamnați la muncă silnică dacă, la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, împliniseră vârsta de 60 de ani.

Munca silnică atrăgea de drept punerea condamnatului sub curatelă și interzicerea de a dispune de bunurile sale pe toată durata executării pedepsei.

Similar regimului de executare stabilit în cazul muncii silnice, *reclusiunea* presupunea „închiderea osânditului într-o casă de muncă” și obligarea acestuia la prestarea unei activități lucrative. Deși, interdicțiile aplicabile de drept în cazul condamnaților la muncă silnică sunt menținute și aici, totuși condamnatul beneficiază de parte a veniturilor rezultate din munca la care a fost obligat prin regulamentul casei de reclusiune⁵⁹.

Detențiunea se executa într-o mănăstire, iar condamnații nu erau obligați să muncească și nici să poarte „costumul de închisoare”. Aveau posibilitatea de a primi vizite și de a păstra legătura cu ceilalți deținuți, dar și de a-și procura bunuri din fondurile proprii.

Degradațiunea civică consta în pierderea unor drepturi civile și politice și interdicția de a mai desfășura diferite activități sau de a îndeplini o funcție publică. De exemplu, pierderea

⁵³ I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, C. Chiseliță, Ș. Laday, E. Decuseară, *op. cit.*, vol. I, p. 218.

⁵⁴ Publicat în M. Of. nr. 240 din 29 octombrie 1864, în vigoare de la data de 30 aprilie 1965, republicat la 22 octombrie 1912 în M. Of. nr. 185.

⁵⁵ I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, C. Chiseliță, Ș. Laday, E. Decuseară, *op. cit.*, vol. I, p. 217.

⁵⁶ Art. 7 Cartea I Titlul I C. pen. 1864.

⁵⁷ Art. 8 Cartea I Titlul I C. pen. 1864.

⁵⁸ Art. 9 Cartea I Titlul I C. pen. 1864.

⁵⁹ Art. 15 alin. (3) C. pen. 1864 stabilește că veniturile obținute erau împărțite pe jumătate între stat și condamnat. Din cota obținută de condamnat, jumătate îi era dată acestuia în timpul executării pedepsei și jumătate era păstrată și înmănată la momentul liberării.

dreptului de vot sau de a fi ales, de a purta decorații sau titluri de onoare, interdicția de a fi numit jurat, martor sau expert, de a fi tutore sau curator, de a servi în armată, de a purta arme sau de a fi profesor sau învățător etc. Dispunând pedeapsa, judecătorul putea să stabilească pe lângă aceasta și pedeapsa închisorii corecționale care nu putea să depășească 2 ani.

Închisoarea trebuia executată „într-o casă de corecțiune”, cu obligarea osânditului la prestarea unei munci, potrivit pregătirii sale⁶⁰. Sumele obținute din munca prestată erau folosite, în parte, pentru „cheltuielile casei de închisoare”, iar diferența era dată condamnatului în timpul executării pedepsei și la liberarea acestuia, împărțirea urmând a fi făcută conform regulamentul casei de corecțiune. Închisoarea corecțională avea stabilit un regim mai blând de executare, însă acesta putea fi modificat în funcție de comportamentul condamnatului pe durata executării pedepsei. Pentru încălcarea normelor de securitate și de disciplină, art. 25 din Cod prevedea chiar posibilitatea „punerii în fiare” a condamnaților.

Interdicțiunea corecțională se executa în condiții similare degradațiunii civice, însă judecătorul era cel care stabilea interzicerea unuia sau mai multor drepturi prevăzute pentru această din urmă sancțiune.

Amenda era aplicată „sau singură, sau însoțită de altă pedeapsă” și putea fi înlocuită cu închisoarea în caz de neexecutare. Înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea era stabilită de către judecător, un quantum de 10 lei echivalând cu 1 zi de închisoare. Indiferent de cuantumul amenzii, pedeapsa maximă în cazul înlocuirii acesteia era de 1 an închisoare.

Închisoarea polițienească se executa în „case de arest”, într-un regim foarte blând de executare ce presupunea lipsa obligației condamnatului la prestarea oricărei munci și interdicția de aplicare a lanțurilor la picioare.

În fine, *amenda polițienească* era aplicată similar amenzii și putea fi înlocuită cu închisoarea polițienească în caz de insolvabilitate a condamnatului.

1.3. Codicele de procedură criminală din 1864

În mod similar codicelui penal, **Codicele de procedură criminală** sau **Codul de procedură penală din 1864**⁶¹, denumit și „**Codul lui Cuza**” a avut ca bază de elaborare legislația străină, mai precis „*a fost compilat după Codul de instrucțiune criminală francez din 1808*”⁶².

În Cartea I Capu VI, intitulat „Despre mandatele de înfățișare, de depunere, de aducere și de arestare” este reglementată luarea și executarea măsurilor preventive privative de libertate.

Codul prevede existența a patru tipuri de **mandate**, termen care în esență desemnează ordinul emis de *ofițerii de poliție (n.a., judiciară*⁶³), *Ministerului Public ori judecătorul de instrucție* prin care, în condițiile legii, o persoană este pusă „în față, sub paza sau sub mâna judecății”⁶⁴. Sunt reglementate, așadar, mandatele de înfățișare, de aducere, de depunere și de arestare.

Dacă primele două mandate au ca scop aducerea persoanei citate în fața judecătorului, **mandatul de depunere** este actul procedural prin care se dispune o măsură preventivă privativă de libertate – „închisoarea preventivă” – și este emis pentru arestarea urgentă a unei persoane, pentru o perioadă scurtă de timp, atunci când aceasta „nu poate nici a se libera, nici a se aresta după toate formele asigurătoare libertății individuale”⁶⁵.

⁶⁰ Art. 24 alin. (1) și (2) C. pen. 1864.

⁶¹ Publicat în M. Of. nr. 230 din 1 decembrie 1864, republicat la 11 noiembrie 1919 în M. Of. nr. 200.

⁶² V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C. Bulai, N. Iliescu, R. Stănoiu, *Explicațiile teoretice ale codului de procedură român. Partea generală*, ed. a II-a, vol. V, Ed. Academiei Române, Ed. All Beck, București, 2003.

⁶³ Cuvântul *judiciară* lipsește din textul oficial „din eroare de copist” – G. Fratostișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, Ed. Tipografiei Gutenberg, Joseph Goebel, București, 1891, p. 63.

⁶⁴ Art. 88 C. pr. pen. 1864.

⁶⁵ Art. 92 C. pr. pen. 1864.

Mandatul de depunere poate fi dispus după interogatoriul **prevenitului**⁶⁶ de către judecătorul de instrucție.

„Dispozițiile art. 96 din Cod sunt facultative și prin ele nu se impune judecătorului de instrucție obligația de a da mandat de arestare sau de depunere contra inculpatului, deoarece necesitatea sarcinilor și a circumstanțelor care l-au determinat a uza de puterea ce-i este dată prin lege, este lăsată cu totul luminelor și conștiinței sale⁶⁷”.

Dacă inculpatul a fost adus în fața judecătorului cu mandat de înfățișare, judecătorul este obligat să facă interogatoriul de îndată, iar dacă prezentarea s-a făcut în temeiul unui mandat de aducere audierea trebuie făcută în cel mult 24 de ore.

Mandatul trebuie să cuprinsă numele persoanei supuse măsurii preventive și trebuie semnat și ștampilat de către judecătorul care l-a emis cu „sigiliul său”. El se comunică în copie inculpatului, prin intermediul aprodului sau oricărui alt „agent al puterii publice”, după ce i se prezintă acestuia exemplarul original.

Trebuie menționat faptul că, la începutul secolului 20, a avut loc o amplă modificarea a Codului de procedură penală, materia detenției preventive fiind complet modificată. Astfel, prin legea din 15 Martie 1902 – „Legea libertății individuale” au fost modificate art. 88-127 din Cod. Alte modificări au fost adoptate prin „Legea Micului Parchet” din 13 Aprilie 1913 în urma căreia procurorul capătă dreptul de a emite mandate de arestare în cazul de flagrante-delicte.

După modificările survenite, Codul a stabilit perioada de valabilitate a mandatului de depunere la 24 de ore și necesitatea prezentării în cuprinsul său a faptelor reținute în sarcina prevenitului și a motivelor pentru care măsura preventivă a fost adoptată.

Mandatul de arestare este emis în aceleași condiții ca și mandatul de depunere, numai în situația în care faptele inculpatului sunt sancționate cu pedepse criminale sau pedepse corecționale, adică numai dacă erau incluse în categoria crimelor sau delictelor.

Mandatul de arestare trebuie să cuprinsă numele persoanei supuse măsurii preventive și trebuie semnat și ștampilat de către judecătorul care l-a emis. În plus, acesta va conține descrierea faptei și încadrarea în drept a acesteia în categoria crimelor sau delictelor, dar și locul de încarcerare.

Mandatul de depunere și mandatul de arestare emise sunt executorii. Punerea lor în executare este realizată de către *agenții puterii publice*, termen pe care însă codul nu îl definește. Apreciem că fac parte din această categorie funcționarii poliției sau jandarmeriei, dorobanții, dar și străjerii de sate⁶⁸, guarzii vamali și orice alt funcționar public. Dacă inculpatul refuză să se supună mandatului ori încearcă să fugă, este autorizată folosirea constrângerii fizice.

După punerea în executare a mandatului, persoana privată de libertate va fi condusă la directorul închisorii și va fi încarcerată în „casa de opreală”. Directorul va elibera agentului statului care a executat mandatul o adeverință care atestă primirea „prevenitului”.

⁶⁶ Apreciem necesară o scurtă explicație a terminologiei folosite de către legiuitor pentru a denumi subiectul pasiv al acțiunii penale, conform art. 7 C. pr. pen. 1864:

Inculpat – persoana „căzută sub o acțiune publică” cât timp nu i s-a trimis decât o chemare de a se înfățișa.

Prevenit – din momentul în care autoritatea competentă a luat împotriva sa măsuri asigurătorii.

Acutat – când, în materiile criminale, camera de acuzațiune a pronunțarea trimiterea în judecată.

Condamnat – după ce tribunalul sau curtea pronunță pedeapsa stabilită prin lege.

Certat de judecată – cel care a suferit anterior o condamnare criminală.

Recidivist – în materie criminală și corecțională, cel ce, fiind condamnat pentru o crimă, a comis, în cei 10 ani după condamnare, o altă crimă sau un delict. Tot recidivist este și cel condamnat pentru un delict la o închisoare de cel mult 6 luni, a comis, în același termen de 10 ani, un alt delict.

⁶⁷ ICCJ, cas. 596 din 20 noiembrie 1874, în G. Fratoșțeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 65.

⁶⁸ D. Cadeschi, *Câteva aspecte privind aplicarea Legii pentru autorizarea comunelor urbane de a avea poliție municipală* (1878), *Annals of the University of Bucharest / Political science series*, 3, 45-54, 2001 disponibil <https://www.ssoar.info>.

În situația în care acuzatul nu este găsit, mandatul de depunere sau arestare este notificat la ultima locuință a acestuia, ocazie cu care va fi realizată și o percheziție a imobilului. Percheziția se va efectua în prezența a doi martori asistenți, vecini ai acuzatului, iar rezultatul va fi consemnat în cuprinsul unui proces-verbal. Procesul-verbal este semnat de agenții forței publice și de către martori, iar refuzul acestora din urmă, ori imposibilitatea obiectivă de a semna, vor fi menționate în cuprinsul actului întocmit.

Actul de procedură urmează a fi „vizat” de către subprefect sau adjunctul acestuia, iar în lipsa lor de către primar sau locțiitor, ori de comisarul de poliție din raza teritorială a locuinței inculpatului. O copie a procesului-verbal va fi lăsată acestora, iar originalele se vor depune la grefa tribunalului.

La prinderea persoanei private de libertate, aceasta va fi încarcerată în locul indicat în mandat, eliberându-se adevărul de primite în închisoare. Mandatul și înscrisul de predare vor fi depuse de către agentul puterii publice la grefa tribunalului care a dispus măsura preventivă, care la rândul ei va elibera o adevărul. În cel mult 24 de ore, înscrisul de predare și adevărul sunt prezentate judecătorului de instrucție care a emis mandatul care le va viza, certificându-le prin semnătură și consemnarea datei primirii.

Inculpatul față de care a fost emis un mandat de depunere poate fi liberat în cursul instrucției, indiferent de natura inculpării.

„Deși art. 96 C. pr. pen. (1864, n.a.) creează pentru judecătorul de instrucție facultatea excepțională de a putea încuviința liberarea provizorie a preveniților cu sau fără cauțiune, chiar și în materie criminală propriu-zisă, dar această facultate se poate exercita de judecător mai înainte de completarea instrucției, dacă nu vor exista destule probe care să stabilească faptul criminal imputat inculpaților, nu însă și după terminarea instrucției și pronunțarea ordonanței definitive prin care se stabilesc faptele și se recunosc autorii crimei. Prin urmare, cu drept cuvânt se respinge cererea de liberare pe cauțiune făcută după ce judecătorul de instrucție a pronunțat ordonanța de urmărire și mai înainte ca camera de acuzațiune să se fi pronunțat asupra calificării faptelor⁶⁹”.

Liberarea este dispusă de către judecătorul de instrucție, după luarea concluziilor procurorului, în situația în care acuzatul se obligă să se înfățișeze ori de câte ori va fi chemat pentru efectuarea tuturor actelor de procedură în cauză sau pentru executarea pedepsei. Liberarea se dispune prin ordonanță care nu poate fi atacată pe calea opoziției⁷⁰.

„Judele instructor este obligat numai a asculta pe procuror, nicidecum a se conforma neapărat concluziunilor sale⁷¹”.

De asemenea, înainte să fie pronunțată hotărârea definitivă, inculpatul, cu excepția „vagonzilor”, poate fi liberat provizoriu. De posibilitatea liberării pe cauțiune nu pot beneficia însă inculpații arestați în lipsă.

„Cu toate acestea, liberarea pe cauțiune, fiind o favoare acordată de lege inculpaților sau preveniților a căror rămânere în mijlocul societății nu prezintă pericole serioase și a căror prezentare înaintea judecătorului nu poate fi pusă la îndoială, rezultă de aici că una din condițiunile necesare ca un prevenit să se bucure de această favoare este ca el să se afle la dispozițiunea justiției când face o cerere de liberare pe cauțiune. Deci nu se poate acorda liberarea pe cauțiune a inculpatului fugit⁷²”.

În cursul instrucției, liberarea provizorie **nu** se poate dispune dacă inculpatul a săvârșit o infracțiune care intră în categoria crimelor. Dacă însă faptele inculpatului pot fi sancționate cel

⁶⁹ ICCJ, cas. 348 din 12 septembrie 1877, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 66.

⁷⁰ Cale de atac exercitată împotriva ordonanțelor judecătorului de instrucție în termen de 24 de ore, conform art. 137 din același cod.

⁷¹ ICCJ, cas. 126 din 21 iunie 1868, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 66.

⁷² ICCJ, cas. 258 din 23 iulie 1875, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 73.

mult cu închisoarea corecțională, acesta va putea cere judecătorului de instrucție liberarea sa provizorie⁷³.

Judecătorul de instrucție, după luarea concluziilor procurorului, poate admite cererea formulată de inculpat și dispune, prin ordonanță, liberarea provizorie numai după depunerea unei „cauțiuni solvabile”. Rolul cauțiunii este de a garanta că acuzatul se va prezenta la chemarea organului judiciar pe durata procesului și pentru executarea hotărârii.

„Garanțiile ce trebuie să le dea inculpatul sunt de 2 feluri: una pentru a se înfățișa când va fi chemat în cursul instrucțiunii și alta pentru a se prezenta când va fi cerut pentru a se executa osânda⁷⁴”.

Cauțiunea poate fi reprezentată de o sumă de bani sau chiar de bunuri imobile, „nemișcătoare”, în acest din urmă caz fiind necesar ca valoarea evaluată să fie „odată și jumătate suma cauțiunii”, după scăderea sarcinilor pe care le are imobilul.

„Această dispoziție a legii se justifică prin întârzierea și cheltuielile la care dă naștere în acest caz realizarea sumei cauțiunii. Este dar neîntemeiată pretențiunea ce se face că, în caz când cauțiunea se dă prin constituirea unei ipoteci, este suficient ca imobilul constituit în ipotecă să aibă valoarea numai a sumei cauțiunii⁷⁵”.

Cauțiunea stabilită de către judecătorul de instrucție nu poate fi mai mică de 500 de lei. În cazul în care, pe lângă pedeapsa închisorii corecționale, legea prevede pentru infracțiunea săvârșită și o pedeapsă cu amenda, valoarea cauțiunii nu va putea să depășească cuantumul amenzii. Totodată, dacă infracțiunea de care este acuzat inculpatul a provocat daune civile, apreciable în bani, cuantumul cauțiunii va fi de 3 ori valoarea daunei, care este apreciată de către judecătorul de instrucție numai în scopul stabilirii cauțiunii.

Cauțiunea poate fi dată și de către un terț, scop în care acesta va da o „sumisiune⁷⁶” („declarațiune îndatoritoare”) la grefa tribunalului prin care se va obliga să achite cuantumul stabilit de judecătorul de instrucție în caz de neprezentare a acuzatului la proces, conform celor asumate. Copia acestei declarații, în formă executorială, este înmănată părții civile.

Cererea de liberare provizorie va fi notificată părții civile, la domiciliul său ori la domiciliul procesual ales, aceasta având posibilitatea, alături de procuror, de a cerceta solvabilitatea cauțiunii.

„Este evident că sumisiunea sau depunerea cauțiunii nu poate avea loc decât numai când mai întâi s-a încuviințat de către autoritatea judecătorească competentă a da liberarea pe cauțiune, sumisiunea sau depunerea nefiind altceva decât executarea încuviințării dată pentru o asemenea liberare⁷⁷”.

Sumele sau bunurile imobile depuse cu titlu de cauțiune pot fi folosite la plata despăgubirilor civile sau cheltuielilor efectuate de partea civilă ori la plata amenzii. În primul caz, la cererea părții civile, judecătorul de instrucție, după luarea concluziilor procurorului, va dispune prin ordonanță plata sumei cauționate

După admiterea cererii de liberare provizorie pe cauțiune, anterior punerii sale în libertate, acuzatul este obligat să dea o declarație la grefa tribunalului prin care își va alege domiciliul procesual la reședința tribunalului corecțional. Această obligație nu subzistă în cazul în care inculpatul a fost arestat în lipsă și mandatul de arestare nu a fost pus încă în executare.

„Când prevenitul nu se află sub mâna justiției, notificarea actelor de procedură trebuie să fie făcută la domiciliul real sau ultima reședință⁷⁸”.

⁷³ Art. 117 C. pr. pen. 1864.

⁷⁴ ICCJ, cas. 169 din 22 august 1868, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 66.

⁷⁵ ICCJ, cas. 170 din 26 martie 1891, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 76.

⁷⁶ Textul folosește denumirea de „sumisiune” – art. 123.

⁷⁷ ICCJ, cas. 455 din 3 decembrie 1869, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 74.

⁷⁸ ICCJ, cas. 347 din 19 septembrie 1883, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 78.

Jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție a stabilit că poate fi liberat pe cauțiune inclusiv inculpatul față de care nu s-a emis un mandat de depunere ori de arestare.

„Deși un inculpat sau prevenit, chiar înainte de a fi depus sau arestat, poate cere punerea sa în stare de libertate pe cauțiune – căci o asemenea cerere nu tinde decât la regularea poziției sale și nu este oprită de lege și nici nu este contrarie art. 115 C. pr. pen. (1864, n.a.) care nu prevede decât ce se întâmplă mai des, adică cererea de liberare pe cauțiune a unei persoane deținute⁷⁹”.

La finalul perioadei de instrucție, dacă se constată că faptele inculpatului nu constituie crime, delictе sau contravenții, ori nu există probe care să ateste vinovăția inculpatului, judecătorul de instrucție va dispune prin ordonanță o soluție de neurmărire. Prin același act, judecătorul se va pronunța și asupra măsurilor preventive și va dispune liberarea de îndată a inculpatului arestat preventiv.

Liberarea poate fi dispusă și în ipoteze în care judecătorul de instrucție constată că faptele inculpatului reprezintă contravenții polițienești.

Dacă însă delictul poate fi sancționat cu pedeapsa închisorii, inculpatul arestat va rămâne în închisoare provizoriu, în caz contrar va fi liberat cu obligația de a se prezenta ulterior la proces.

În ipoteza în care judecătorul apreciază că este necesar întocmirea „punerii sub acuzațiune”, mandatul de depunere sau de arestare își va păstra valabilitatea și va păstra caracterul său executoriu.

Codul lui Cuza recunoaște și principiul dublului grad de jurisdicție care se aplică inclusiv în materia măsurilor preventive. S-a apreciat că „regula celor două grade de jurisdicție” este cu atât mai necesară în materia măsurilor preventive cu cât actele emană de la un singur judecător, iar acesta poate avea o putere discreționară de vreme ce hotărăște în privința drepturilor și libertăților cetățeanului.

Calea de atac împotriva ordonanțelor emise de către judecătorul de instrucție este reprezentată de „**oposițiune**”⁸⁰, iar competența de soluționare a acesteia este dată în căderea camerei de punere sub acuzare.

„Judecătorul de instrucție exercită o adevărată jurisdicțiune; prin urmare el statuând ca un tribunal de primă instanță actele sale pot fi atacate pe cale de oposițiune, căci niciun text de lege nu a prohibit acest apel⁸¹”.

Opoșițiunea sau apelul este o **cale de atac ordinară** care poate fi exercitată în contra ordonanțelor judecătorului de instrucție cu două excepții: prima prevăzută la art. 33 (și care vizează pedeapsa pronunțată de judecătorul de instrucție pentru o contravenție), iar cealaltă la art. 77 (care se referă la amenda pe care același judecător o poate aplica martorului citat, în caz de neprezentare).

„Astfel fiind, afară de cazurile în care legea l-a limitat, apelul este de drept comun⁸²”.

În privința titularilor opoșițiunii, codul prevede că această cale de atac poate fi exercitată de către reprezentantul Ministerului Public, inculpat și partea civilă.

Deși procurorul poate face opoșițiune în toate cazurile, dreptul inculpatului de a exercita calea de atac este limitat la dispozițiile cuprinse în ordonanțele dispuse de judecător în cursul procedurii de liberare provizorie pe cauțiune (art. 117 C. pr. pen. 1864 – stabilirea cauțiunii, admiterea ori respingerea cererii, plata unor sume din cauțiune).

„Acusatul nu are drept de a face opoșițiune contra ordonanței judelei instructor decât în cazurile prevăzute în art. 117 și art. 523 C. pr. pen. (1864, n.a.)⁸³”.

⁷⁹ ICCJ, cas. 258 din 23 iulie 1875, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 73.

⁸⁰ Apel.

⁸¹ G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, op. cit., p. 85.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ ICCJ, cas. 385 din 9 august 1867, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 86.

Aceeași categorie de ordonanțe poate fi atacată și de către partea civilă numai în ceea ce privește posibilele vătămări ale intereselor sale civile. În plus, tot sub interes material, partea civilă poate ataca ordonanțele judecătorului dispuse la finalizarea instrucțiunii⁸⁴.

Termenul de declarare al căii de atac este de 24 de ore și curge, pentru procuror, de la întocmirea ordonanței, iar pentru inculpatul liber și partea civilă de la notificarea actului de procedură. Pentru inculpatul privat de libertate, termenul curge de la comunicarea ordonanței de către grefier. Notificarea și comunicarea ordonanței trebuie să se facă în termen de 24 de ore de la emiterea acesteia.

„Prevenitul, conform art. 137 C. pr. pen. 1864, are drept de opozițiune numai contra ordonanțelor date în caz de liberare pe cauțiune (art. 117 C. pr. pen. 1864) și când ar fi loc de a se pronunța un regulament de competiță – art. 523 (*n.a.*, regulator de competență), de unde rezultă că numai notificarea ordonanțelor date în cele două cazuri trebuie făcută prevenitului, iar nu cele prin care prevenitul este urmărit ca criminal⁸⁵”.

Doctrina⁸⁶ vremii arată, în referire la art. 523 C. pr. pen. 1864⁸⁷, că acesta este menționat în cuprinsul legii „din greșeală de tipar”, iar norma de trimitere corectă este de fapt art. 524⁸⁸.

Exercitarea căii de atac trebuie făcută la grefă instanței care a pronunțat hotărârea care se atacă, aceasta din urmă având obligația de a o înainta curții de apel.

Calea de atac declarată va fi examinată, de îndată, în „camera de acuzațiune a curții de apel” și suspendă executarea ordonanței atacate, cu excepția celei prin care s-a dispus liberarea inculpatului care este executorie.

Codul recunoaște calea de atac a opozițiunii și pentru procurorului general de lângă curtea de apel, care o va putea exercita într-un termen derogatoriu, de 10 zile, calculat de la data emiterii ordonanței de către judecătorul de instrucție. În acest caz, opozițiunea se introduce direct la camera de punere sub acuzațiune a curții de apel⁸⁹.

Arestarea inculpatului poate fi dispusă și de către judecătorii „camerei de acuzațiune” din cadrul curții de apel dacă aceștia hotărăsc, după etapa instrucțiunii, că faptele inculpatului se încadrează în categoria crimelor și există probe suficiente pentru trimiterea cauzei în fața curții cu jurați. Odată cu această din urmă dispoziție de trimitere, camera de acuzațiune dispune, prin ordonanță, arestarea inculpatului. Ordonanța de arestare va fi inserată în decizia pronunțată de Camera și va cuprinde inclusiv dispoziția de conducere a acuzatului la casa de opreală de lângă curtea juraților unde va fi trimisă cauza.

Modificările aduse Codului în anul 1920 la care am făcut referire și schimbarea perspectivei legislativului asupra măsurilor preventive au impus judecătorului de instrucție posibilitatea de a emite mandat de arestare în toate circumstanțe grave, când arestarea este indispensabilă instrucției sau este reclamată de un interes al siguranței publice. Acest mandat nu poate fi emis decât în cazul în care faptele imputate inculpatului sunt pedepsite cu o pedeapsă de minimum trei luni închisoare [art. 93 alin. (2)].

⁸⁴ Ordonanțele dispuse în baza art. 129, art. 130¹ și art. 132 din același cod.

⁸⁵ ICCJ, cas. 379 din 20 octombrie 1869, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 87.

⁸⁶ G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 84.

⁸⁷ Potrivit art. 523 C. pr. pen. 1864: „când 2 judecători de instrucție sau 2 tribunale de primă instanță din circumscripția aceleiași curți de apel cercetează același (sau conex), părțile se vor adresa curții pentru un regulator de competență și au dreptul la recurs în casație”.

⁸⁸ Potrivit art. 524 C. pr. pen. 1864: „Când prevenitul sau acuzatul, procurorul sau partea civilă invocă excepția necompetenței tribunalului de prima instanță sau a judecătorului de instrucțiune, nu se poate solicita curții de casațiune un regulator de competență; dar sentința tribunalului sau a judecătorului de instrucțiune se va putea apela la C.A. și recura la curtea de casațiune”.

⁸⁹ ICCJ, cas. 109 din 28 februarie 1877, în G. Fratoșțișeanu, *Codicele de procedură criminală adnotat*, p. 88.